

BİR AİLE BABASI MODELİ OLARAK HZ. PEYGAMBER

Feyza Betül Köse*

ÖZET

Resulullah'ın Kur'an-ı Kerim tarafından deklare edilen örnek oluşu kuşkusuz sadece dinî alana münhasır değildir. Hz. Peygamber'in, dine taalluk eden meselelerde olduğu gibi günlük hayatımızda da biz Müslümanlara örnek olacağı izahtan vârestedir. Hz. Peygamber'in mescid dışındaki en fazla zaman geçirdiği yer de bittabî evidir. Burada hanımlarının yanı sıra hem kendi öz çocukları hem eşlerinin daha önceki evliliklerinden olan üvey çocukları hem de azatlıları ve hizmetinde bulunanlar ile bir arada olmuştur. O günün kısıtlı fizikî ve maddî imkânları içerisinde bu tür bir yaşamın zorluğu hakkında fikir yürütülebilir. Bizim için asıl önemli olan ise Hz. Peygamber'in bu kadar farklı üyeleri bulunan bir ailenin babası olarak onlara yönelik tutum ve davranışlarının bugünkü hayatımızda sahip olduğu modellik değeridir. Bir Müslüman, aile hayatında da Resulullah'ı örnek ve model alması durumunda "Sizin için Resulullah'ta güzel bir örnek vardır" şeklindeki Kur'an ayetinin gereğini yerine getirmiş ve sünnete uygun bir hayat yaşamış olacaktır.

Giriş

Müslümanlar için örnek ve model oluşu Kur'an-ı Kerim tarafından "Sizin için Allah Resûlü'nde güzel örnek vardır"¹ ayetiyle tescil edilen Hz. Peygamber'in bir aile babası olarak da ümmetine en güzel örneği sunduğu ve mutlu bir aile hayatı yaşamak noktasında onun modelliğinin önemli katkılar sağlayacağı muhakkaktır. Bu, durum Allah Resûlü'nün yakınları tarafından da kabul edilmiş mesela Hz. Ebû Bekr, "Ailesine iyi davranma konusunda Peygamber'i örnek alın" demişti.²

Bilindiği üzere Resulullah'ın, vefatından sonra hayatta kalan tek evladı Hz. Fâtıma'dır. Medine döneminde Fâtıma'nın Hz. Peygamber ile çok yakın oluşu baba-kız arasındaki münasebetlere dair pek çok hususun rivâyet edilmesine zemin hazırlamıştır. Dönemin Arap toplumunda bir babanın kızıyla ne kadar yakın olabileceğine ilişkin örnekler sunan bu yakınlık ve aralarındaki sevgi, her dönemde baba-kız ilişkilerinde model alınacak unsurlar içermektedir. Resulullah'ın diğer çocukları ile olan münasebetlerine dair bilgilerimiz ise Fâtıma ile olana kıyasla çok daha azdır. Erkek çocuklarının çok küçük yaşta hayatlarını kaybetmeleri, diğer kızlarının ise ömürlerinin büyük bölümünü Mekke döneminde geçirmeleri ve bu dönemden kaynaklara yansıyan özel ve sosyal hayata ilişkin rivâyetlerin çok sınırlı oluşu, onların Medine döneminde evli olup evlerinin ayrı olması ve Resulullah'tan önce vefat etmeleri bu durumun temel nedenlerindendir.

Torunları ile olan ilişkilerinde ise en çok öne çıkan isimler Hasan ve Hüseyin'dir. Resulullah hayatta iken dünyaya gelen diğer torunlarının çoğunun küçük yaşta ölmesi; Hasan'ın yedi, Hüseyin'in ise altı yıl, buna mukâbil kendisinin vefatından sonra uzun yıllar yaşayan Zeyneb'in iki, Ümmü Gülsüm'ün bir yıl Resulullah ile beraber yaşaması ve Hz. Fâtıma'nın evinin Resulullah'ınkine çok yakın olması, Hasan ve Hüseyin'in dedeleri ile olan ilişkilerine dair anlatımların çokluğunu açıklamaktadır. Bu durumun istisnası Resulullah'ın kızı Zeyneb'ten olan torunları Ali b. Ebi'l-Âs ve Ümâme bnt. Ebi'l-Âs'tır. Kaynaklar Ali'nin sekiz dokuz yaş civarında ve dedesi hayatta iken vefat ettiğini göstermektedir.³ Ancak hayatı hakkında bir bilgi bulunmadığı gibi dedesiyle olan münasebetlerine dair bir-iki rivâyet dışında bir anlatım da mevcut değildir. Ümâme'nin ise ne zaman doğduğuna dair kesin bir tarih verme imkânı olmamakla beraber,⁴ teyzesi Fâtıma'nın vefatından kısa bir süre sonra Hz. Ali ile evlenerek

* Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Siyer-i Nebî ve İslâm Tarihi Ana Bilim Dalı, feyzabetulkose@ksu.edu.tr

¹ 33/Ahzâb 21.

² Buhârî, Fezâil: 22.

³ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî el-Basrî (230/845), *Kitâbu't-Tabakâtî'l-Kebîr*, I-XI, thk: Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 2001, X, 31; İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber el-Kurtubî (463/1071), *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, I-IV, thk, tîk: Ali Muhammed Muavviz-Âdil Hamîd Abdilmevcûd, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1995, III, 1134; İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (630/1232), *Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti Sahâbe*, I-VIII, thk, tîk: Ali Muhammed el-Muavviz-Âdil Ahmed Abdilmevcûd, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1996, IV, 118; VII, 131; İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askânî, (852/1449), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I-IX, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut tz., IV, 271; VIII, 92.

⁴ Ümâme'nin doğduğu yıl ile ilgili tartışmalar için bkz., Yılmaz, Hayati, *Hiz. Peygamber'in Aile ve Akraba Atlası*, Paradoks Yay., İstanbul 2012, 111-112.

yaklaşık otuz yıllık bir evlilik hayatını sürdürmesi⁵ Ümâme'nin, dedesi Hz. Peygamber ile beraber en azından Hasan ve Hüseyin kadar bir süre ömür sürdüğünü ortaya koymaktadır. Buna rağmen onun dedesi ile ilişkisine dair bildiklerimiz birkaç anekdotu geçmemektedir.

Resulullah'ın aile babası olarak modelliği konusunda onun eşleri, çocukları, torunları ve damatları ile sınırlı bir anlatım eksik olacaktır. Zira Hz. Peygamber'in ailesi, sadece bu sayılanlardan ibaret değildi. Eşlerinin önceki evliliklerinden olan çocukları, Zeyd b. Hârise, Ümmü Eymen gibi azatlıları ile Enes b. Mâlik gibi hizmetinde bulunup onunla yaşayan isimler de Resulullah tarafından ailenin bir parçası olarak görülmüşlerdir. Bu nedenle çalışmamızda Hz. Peygamber'in, ailesinden saydığı bu tür kişilere karşı tutumunu da onun modelliği çerçevesinde inceleyeceğiz.

Resulullah'ın aile babası olarak modelliğinde pek çok alt başlık açmak mümkündür. Ancak bu çalışmanın sınırlarını aşmamak amacıyla belli başlı olanları üzerinde duracağız.

Sevgi ve İlgisi

Aslında bu çalışmanın tüm içeriğinin bu başlık ile ilintili olduğu muhakkaktır. Konuya ilişkin tüm rivâyetler Resulullah'ın ailesine karşı son derece sevgi besleyen ve onların her türlü halleri ile yakından ilgilenen bir aile babası olduğunu göz önüne sermektedir. Ancak burada doğrudan sevgi ve ilgiyle alakalı birkaç örneğe değinmekle yetineceğiz.

İbrahim haricinde Hz. Peygamber'in çocuklarının bebeklik ve çocukluk dönemleri hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz -ki o da yaklaşık bir buçuk yaşında vefat etmiştir-.⁶ Bu nedenle Resulullah'ın küçük yaştaki diğer çocukları ile ilişkisi hakkında rivâyet kaynaklı bir bilgi vermek imkânı bulunmamaktadır. Resulullah'ın İbrahim'le yakından ilgilendiği, onu sık sık ziyaret ettiği hatta bu durumun kendi evinde kıskançlıklara neden olduğu bildirilmektedir.⁷ Bununla birlikte kaynaklar, onun torunlarına olan ilgisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in, torunları Hasan ve Hüseyin'i kucağına alması, onlarla oynaması, namazda iken sırtına binmelerine olumsuz bir tepki vermeyişi gibi sevgisinin tezâhürleri ile ilgili rivâyetlerin sayısı oldukça fazladır. Şayet torunu secdeye iken sırtına binmişse secdeyi o ininceye kadar uzattığı;⁸ o namazda iken bacaklarının arasından geçmek isteyen Hasan'ın geçebilmesi için bacaklarını açtığı,⁹ bazen minberde iken Hasan ve Hüseyin'i yanına aldığı¹⁰ bir keresinde Mescid'te hitap ederken konuşmasını kesip içeriye düşe kalka giren torunlarını kaldırdığı¹¹ bunlardandır. Resulullah'ın, torunlarını neredeyse her gördüğünde öptüğü,¹² kucağına aldığı,¹³ şakalaştığı¹⁴ aktarılmaktadır.¹⁵

Görüldüğü üzere bu tür rivâyetlerde özellikle Hasan ve Hüseyin isimleri öne çıksa da onun diğer torunlarına olan ilgisini yansıtan nakiller de bulunmaktadır. Resulullah'ın, kızı Hz. Zeyneb'in oğlu Ali'yi Mekke'yi fethettiği gün şehre girerken arkasına alması,¹⁶ yine Zeyneb'in kızı olan Ümâme'yi omzunda taşıması, o sırtında iken namaz kılması, düşmemesi için rükû ve secdeye giderken yere indirip kıyâma kalkarken tekrar sırtına alması¹⁷ onun diğer torunları ile ilgisine örnek verilebilir. Bu rivâyetler aynı zamanda Resulullah'ın çocuk sevgisinde kız-erkek ayrımı yapmadığını da ortaya koymaktadır.

⁵ Belâzurî, I, 339; İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibbetillah b. Abdillâh (571 / 1175), *Târîhu Medîneti Dimeşk*, thk: Ebû Saîd Ömer b. Ğarâme el-Amrâvî, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1415-1416 / 1995-1999, LXVII, 4. Burada yer alan bilgiye göre Ümâme, Hz. Ali ile otuz yıl evli kalmış ancak çocuk sahibi olamamıştır.

⁶ İbn Sa'd, I, 116.

⁷ İbn Sa'd, I, 114; Belâzurî, I, 379.

⁸ Ahmed b. Hanbel, III, 494; Nesâî, Tatbîk: 82; Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1347), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I-XXIII, thk: Şuayb el-arnavût-Muhammed Nuaym el-Urkusûsî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1413, III, 247; İbn Hacer, II, 11.

⁹ İbn Hacer, II, 11; Zehebî, II, 11-12.

¹⁰ Buhârî, Menâkıb: 27; Nesâî, Cuma: 17.

¹¹ İbn Mâce, Libâs: 20; Tirmizî, Menâkıb: 30; Ebû Dâvud, Salât: 17; Nesâî, Cuma: 30; İydeyn: 27; İbn Hacer, II, 11.

¹² Ahmed b. Hanbel, II, 440; İbn Mâce, Mukaddime: 11;

¹³ Ahmed b. Hanbel, II, 279; Buhârî, Menâkıb: 27; Müslim, Fedâil: 17;

¹⁴ Buhârî, Menâkıb: 27; Müslim, Fedâil: 17; Tirmizî, Menâkıb: 31.

¹⁵ Resulullah'ın torunları ile münasebetlerine dair ayrıca bkz., Hamidullah, Muhammed, *Allah'ın Elçisi Hz. Muhammed*, çev:

Ülkü Zeynep Babacan, Beyan Yay., İstanbul 2012, 232.

¹⁶ İbn Abdilber, III, 1134; İbnu'l-Esîr, IV, 118.

¹⁷ Buhârî, Salât: 106; Müslim, Mesâcid: 9; Ebû Dâvud, Salât: 169; İbn Sa'd, X, 39; İbnu'l-Esîr, IV, 118; VII, 20; İbn Hacer, VIII, 14.

Hız. Peygamber'in yetişkin çocuklarına olan sevgi ve ilgisini onun sık sık Hız. Fâtıma'yı evinde ziyaret etmesinde görmek mümkündür.¹⁸ Bir seferden döndüğünde önce kızına uğraması¹⁹ da onun Fâtıma'ya olan düşkünlüğünün göstergelerinden biridir. Resulullah'ın kızlarının kendisinden uzak evlerde yaşamalarından müteessir olduğu anlaşılmaktadır. Fâtıma'nın Ali ile evlendiklerinde babasının evinden uzak bir evde yaşamaya başlaması Resulullah'ı üzmüştü. Bunun üzerine Resulullah, kızı ve damadına, onları kendi evine yakın bir yere almak istediğini söylemişti. Fâtıma'nın, evi Resulullah'ın evinin yanında olan Hârise b. Nu'mân'a kendileri için taşınmasının teklif edilmesi önerisine Resulullah, "Hârise daha önce bizim için taşındı ve bundan dolayı ona karşı mahcubum" cevabını vermişti. Konudan haberdar olan Hârise'nin, evini gönül rızasıyla Fâtıma'ya vermek istediğini söylemesi üzerine Resulullah ona dua etmiş ve Fâtıma da böylelikle babasına çok yakın bir eve taşınmıştır.²⁰

Konuya dair örneklerden biri de Resulullah'ın kızı Zeyneb ile ilgilidir. Bedir sonrasında, o sırada Mekke'de olan kızı Zeyneb, Müslümanlara esir düşen kocasının fidyesi olmak üzere annesi Hız. Hatice'nin kendisine hediye ettiği gerdanlığı Medine'ye göndermişti. Gerdanlığı gören Resulullah'ın çok duygulanmış olması ve Müslümanlara, şayet razı olurlarsa onu tekrar Zeyneb'e iade etmek istediğini söylemesi²¹ de onun çocuklarına sevgisinin bir başka yansımasını oluşturmaktadır. Aynı hadisede Hız. Peygamber'in, damadı Ebu'l-Âs'ı, kızını Medine'ye göndermesi şartıyla serbest bırakması da konumuz açısından önemlidir. Hız. Peygamber, kızının müşriklerin arasında daha fazla kalmasını istememiş ve onu yanına getirtmiştir.²²

Resulullah'ın aile fertlerine yönelik ilgisi, onların evlenip yuva kurmalarına ön ayak olmak şeklinde de kendisini göstermiştir. Kızı Fâtıma'nın Ali ile evliliğinde sadece bir kız babası değil aynı zamanda gençlerin yuva kurmasına yardımcı olan bir büyük olarak da karşımıza çıkan Hız. Peygamber, mihir, düğün yemeği, oturulacak ev gibi konularda hem yol göstermiş hem de işleri kolaylaştırıcı istek ve tavsiyelerde bulunmuştur. Örneğin, geline verilecek mihir için Ali'nin zırhını kabul etmiş, düğün yemeğinde Muhâcir ve Ensâr'ın yardımcılarıyla bir yemek verilmiştir.²³ Azatlısı Zeyd b. Hârise'yi, bir diğer azatlısı Ümmü Eymen ile evlendirmiş olmasını bu bağlamda örnek verebiliriz.²⁴ Aynı tutum yine azatlısı olan Selmâ ile bir diğer azatlısı Ebû Râfî'yi evlendirmesinde de görülmektedir.²⁵

Resulullah'ın bir baba olarak kızlarının evlilik hayatlarında büyük sorunlar yaşamaması için çaba sarf ettiği de görülmektedir. Çeşitli rivâyetler Fâtıma ile eşi Ali arasında yaşanan tartışma ve sürtüşmelerde Hız. Peygamber'in arabuluculuk yaptığını ortaya koymaktadır.²⁶ Bu yöndeki rivâyetlerden birine göre babasına, kocasının kendisine sert davrandığından şikâyet etmek için gelen Fâtıma'ya Resulullah, "Ey kızım! Dinle, kulak ver ve düşün. Kocasının isteklerine karşılık vermeyen bir kadınla geçinmek mümkün değildir" demiş, hanımının peşinden giderek bu konuşmaları ayrı bir yerden duyan Ali de pişman olmuş ve bir daha Fâtıma'yı üzecek bir şey yapmayacağına yemin etmişti.²⁷ Aynı bağlamda değerlendirilebilecek hadiselerden biri de damadı Hız. Ali'nin Fâtıma ile evliyken bir başka hanımla evlenmek istemesine izin vermemesidir. Hız. Ali de Cüveyriye bnt. Ebî Cehl isimli bu hanım ile evlenmemiştir.²⁸ Yine bir keresinde Hız. Peygamber'in bir gün minberde insanlara hitap ederken, "Benî Hâşim b. el-Muğîre, kızlarını Ali ile evlendirmek hususunda benden izin istiyorlar, hayır ben izin vermiyorum, ben izin vermiyorum, ben izin vermiyorum. Fâtıma benden bir parçadır, onu üzen şey beni de üzer" dediği rivâyet edilmektedir.²⁹ Resulullah böylelikle hem kızının evliliğinde büyük sorunlar

¹⁸ Ahmed b. Hanbel, I, 101.

¹⁹ İbnu'l-Esîr, VII, 219; İbn Abdilber, IV, 1895.

²⁰ İbn Sa'd, X, 23; İbn Hacer, VIII, 158.

²¹ İbn Sa'd, X, 32; İbnu'l-Esîr, VI, 182; Zehebî, I, 332; II, 246; İbn Hacer, VIII, 91.

²² İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdulmelik b. Eyyûb el-Hımyerî (218/833), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk: Mustafa Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdulahafiz Şiblî, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1426/2005, 549; İbn Sa'd, X, 32; Belâzurî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (279/892), *Ensâbu'l-Esrâf*, I-VIII, thk: Muhammed Muhammed Tâmir, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2011, I, 337; İbn Abdilber, IV, 1854; İbnu'l-Esîr, VI, 182; Zehebî, I, 332-333; II, 246; İbn Hacer, VIII, 91-92.

²³ İbn Sa'd, X, 21; İbn Abdilber, IV, 1894; İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (630/1232), *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti Sahâbe*, I-VIII, thk, tkl: Ali Muhammed el-Muavviz-Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1996, VII, 217; İbn Hacer, VIII, 157.

²⁴ İbn Hacer, III, 25.

²⁵ Buhârî, Hîbe: 12.

²⁶ Buhârî, Edeb: 113; İsti'zân: 40; İbn Sa'd, X, 26; İbn Hacer, VIII, 160.

²⁷ İbn Sa'd, X, 26.

²⁸ Belâzurî, I, 343; İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 57.

²⁹ Belâzurî, I, 343.

yaşamalarının önüne geçmiş hem de onun üzülmüne mâni olmuştur. Öte yandan eşlerinden ayrılan kızlarına kucak açmış ve onları evleninceye kadar kendi evinde yaşamalarını sağlamış ve ihtiyaçlarını karşılamıştır.³⁰

Sadece çocuk ve torunları değil onun gözetim ve himâyesinde ve onunla aynı evde yaşayan diğer akraba, azatlı ve hizmetinde bulunanlar da Resulullah'ın sevgisini hissetmişlerdir. Hz. Ali, onun Hz. Hatice ile evlenmesinin akabinde Resulullah'ın evinde yaşamaya başlamış ve evleninceye kadar onun yanında kalmıştır. Kaynoğullarının Kelb Kabilesi'ne düzenlediği bir baskında kaçırılarak köle olarak satılan ve yeğeni tarafından Hz. Hatice için satın alınan Zeyd b. Hârise'yi Hz. Hatice Resulullah'a hediye etmişti. Ailesi Zeyd'i geri almak istediklerinde Allah Resûlü, kararın Zeyd'e bırakılmasını istemişti. Kiminle yaşamak istediği Zeyd'e sorulduğunda o, kimseyi Resulullah'a tercih etmeyeceğini, onun anne ve babasının yerinde olduğunu söyleyerek Resulullah ile birlikte kalacağını ailesine bildirdi.³¹ Kuşkusuz Zeyd'in bu kararındaki en önemli etken Resulullah ile birbirlerine olan karşılıklı sevgileridir. Bu hadiseden sonra Resulullah, Zeyd'i evlat edinmiş ve o, Zeyd b. Muhammed diye çağırılmıştır ki bu durum, “*Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, fakat o Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur*”³² ayeti nâzil oluncaya kadar devam etmiştir.³³

Sadece Zeyd değil oğlu Üsâme'de Hz. Peygamber'in sevgisinden payını almış ve kendi ifadesiyle Resulullah tarafından torunu Hasan ile bir tutulmuştur.³⁴ Bir rivâyette de Hz. Peygamber'in torunu Hasan'ı bir dizine, Üsâme'yi diğer dizine oturtup, onlara merhamet etmesi için Allah'a dua ettiği yer almaktadır.³⁵ Hz. Ömer'in, hilâfeti döneminde atıyye ödemelerinde Üsâme için kendi oğlu Abdullah'tan daha fazla bir miktar belirlediğinde Abdullah, kendisinin maaş ölçütleri açısından Üsâme'yle eşit olduğunu söyleyerek onun daha fazla almasına itiraz etmişti. Bu itiraz karşısında Hz. Ömer'in cevabı, Resulullah'ın, Üsâme'nin babası Zeyd'i, Abdullah'ın babasından; Üsâme'yi de Abdullah'tan çok sevdiği şeklindeydi.³⁶

Resulullah'ın aile bireylerine sevgisini açıkça ifade ettiği de görülmektedir. Örneğin o, Hasan ve Hüseyin'i sevdiğini söyleyerek Allah'ın da onları sevmesi niyâzında bulunmuştur.³⁷ Yine bu iki torunu için, “Bunlar benim dünyadaki reyhanlarımdır” demişti.³⁸ Torunu Ümâme'nin bulunduğu bir ortamda ondan “Ailemden en çok sevdiğim” diyerek bahsetmişti.³⁹

Resulullah'ın ailesine duyduğu sevgiyi göstermesini o günün toplumunda bazı kimselerin garip karşıladığı görülmektedir. Nitekim onun, torunları Hasan ve Hüseyin'i öptüğünü gören Akra b. Habis'in, kendisinin on çocuğu olduğunu ancak bunlardan hiç birini öpmediğini dile getirerek hayretini ifade etmesine Resulullah, “Merhamet etmeye merhamet edilmez” karşılığını vermişti.⁴⁰

Hz. Peygamber, zaman zaman ailesine hediyeler vererek onları sevindirmiştir. Kendisine Necâşi'den gelen hediyeler arasında bulunan altın bir yüzüğü kızı Zeyneb'e;⁴¹ bir başka seferde kendisine hediye olarak gelen bir kolyeyi Ümâme'ye vermesi⁴² buna örnektir.

Hz. Peygamber'in evinde, eşlerinin kendisinden önceki evliliklerinden doğan çocuklarının bir kısmı da bulunmaktaydı. Bunların ilki Hz. Hatice'nin oğlu Hind b. Ebî Hâle'dir. Resulullah'ın, babası vefat ettikten sonra onu himâyesine aldığı,⁴³ eşinin vefatında öz çocuklarıyla birlikte Hind'in de onun sorumluluğunda kaldığı rivâyet edilmektedir.⁴⁴ Hz. Peygamber'in kendisine evlilik teklifine Ümmü Seleme'nin, kıskançlığı ve çok sayıda çocuğunun bulunduğunu belirterek kendisinin Resulullah için uygun bir eş olamayacağını dile getirmesine karşılık Resulullah, çocuklarının bakımının Allah'a ve

³⁰ Ayrıca bkz., Demircan, Adnan, Hz. Peygamber'in Ailesi ve Aile Hayatı, Ufuk Yay., İstanbul 2014; 139.

³¹ İbn Hacer, III, 25.

³² 33/Ahzâb 40.

³³ İbn Hacer, III, 25.

³⁴ İbn Sa'd, IV, 57.

³⁵ Buhârî, Edeb. 22; İbn Sa'd, IV, 58.

³⁶ Belâzurî, I, 398-399.

³⁷ Buhârî, Fezâil: 22; İbnu'l-Esîr, II, 17; Zehebî, III, 247; İbn Hacer, II, 11-12.

³⁸ Buhârî, Fezâil: 22.

³⁹ Ahmed b. Hanbel, VI, 101; İbn Sa'd, X, 40; İbnu'l-Esîr, VII, 20; İbn Hacer, VIII, 14.

⁴⁰ Müslim, Fedâil: 65.

⁴¹ İbn Sa'd, X, 40.

⁴² Ahmed b. Hanbel, VI, 101; İbn Sa'd, X, 40; İbnu'l-Esîr, VII, 20; İbn Hacer, VIII, 14.

⁴³ İbn Abdilberr, IV, 1544.

⁴⁴ Makrîzî, Ebû'l Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Ali (845/1442), *İmtâü'l-Esmâ bimâ li'n-Nebi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafede ve'l-Meta'*, I-XIV, thk: Muhammed Abdülhamid en-Nemîsî, Dâru'l-Kitabî'l-İlmiyye, Beyrut 1999, VI, 28.

kendisine ait olacağını bildirmişti.⁴⁵ Bu çocuklardan Ömer'in Hz. Peygamber'in himâyesinde büyüdüğü, bir keresinde yemek yenilen kabın her tarafından yediğini gördüğünde Resulullah'ın onu uyardığı, Allah'ın adını anarak yemeğe başlamasını, sağ eliyle ve kendisine yakın taraftan yemesini söylediği aktarılmaktadır.⁴⁶ Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'in ise asıl adı Berre olup bu isim Resulullah tarafından değiştirilmişti.⁴⁷ Hz. Peygamber'in evinde büyüyen Zeynep bir ara sütanneye verilmişti. Resulullah'ın, yıkandığı sırada yanına giren küçük Zeyneb'in yüzüne su serptiği ve şakalaştığı rivâyet edilmektedir.⁴⁸ Ümmü Seleme'nin diğer çocukları ile Hz. Peygamber arasındaki münasebetlere dair, onların da Resulullah'ın himâyesinde olduğundan öte kaynaklarımızda herhangi bir bilgiye rastlayamadık. Ayrıca Sevde ve Ümmü Habîbe'nin çocuklarının Resulullah ile olan münasebetleri de görebildiğimiz kadarıyla kaynaklarımızda yer almamaktadır.⁴⁹

Aile Bireylerinin Doğum ve Vefatlarında Resulullah

Resulullah, doğumlarından başlayarak vefatlarına kadar birlikte oldukları her an ailesine sevgi ve ilgisini göstermiştir. Çocukları arasında doğumu ile ilgili bilgi sahibi olduğumuz isim, en küçük çocuğu İbrahim'dir. Medine döneminde 630 yılında dünyaya gelen İbrahim'in doğumuna çok sevinen Resulullah'ın ashâbına, "Bu gece bir oğlum doğdu, ona dedem İbrahim'in adını koydum"⁵⁰ dediği, akîka kurbanı kestiği ve İbrahim'in saçlarını kesip bu saçların ağırlığınca gümüşü sadaka olarak dağıttığı rivâyet edilmektedir⁵¹ ki bunlar da Hz. Peygamber'in aile babası olarak örnekliği çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Hz. Peygamber, torunlarının doğumunu müteakip onların kulağına ezan okumuştur.⁵² Onlara isim de koyan Resulullah, şayet anne babalarının verdiği isimleri uygun bulmazsa onları değiştiriyordu. Onun Hz. Fâtıma ve Hz. Ali'nin üç oğlunun da isimlerini değiştirdiği rivâyet edilmektedir. Hz. Ali, oğulları Hasan, Hüseyin ve Muhassin'e Harb ismini koymuş ancak üçünün de ismi Hz. Peygamber tarafından değiştirilerek bugün bildiğimiz isimleri verilmiştir.⁵³ Yeni doğan torunları için Resulullah'ın yerine getirdiği bir uygulama da akîka kurbanı kesmektir. Hasan ve Hüseyin'in doğumlarında akîka kurbanı kestiği rivâyet edilmektedir.⁵⁴ Bazı nakillerde her biri için kesilen kurban sayısı iki olarak geçmektedir.⁵⁵

Resulullah'ın sadece oğlu İbrahim'in vefatında değil torunlarının vefatlarında da gözyaşı akıttığı rivâyet edilmektedir. Üsâme b. Zeyd'den gelen bir rivâyete göre Hz. Peygamber'e kızı Zeyneb'ten olan erkek torununun hastalığının şiddetlendiği haber verildiğinde kızının evine gitmiş, bebeği gördüğünde gözleri yaşla dolmuştu. Kendisine, "Bu nedir Ya Resulallah?" diye soran Sa'd b. Ebî Vakkâs'a cevabı ise, "Bu, Allah'ın kullarının kalbine yerleştirdiği merhamettir. Allah sadece merhamet edene merhamet eder" şeklindeydi.⁵⁶

Hz. Peygamber hayatta iken altı çocuğu ve dört torunu vefat etmiştir. Kaynaklar Resulullah'ın onların cenaze namazlarını kıldırıldığını ve defin işlerine katıldığını göstermektedir. Kızı Zeyneb'i kabre indirdiği;⁵⁷ Ümmü Gülsüm'ün cenaze namazını kıldırıldığını⁵⁸ kabri başında gözyaşı döktüğü,⁵⁹ rivâyet edilmiştir. Kızı Rukiyye'nin vefatı sırasında Bedir'de bulunduğu için onun cenazesinde bulunamayan

⁴⁵ İbn İshâk, Muhammed İshâk b. Yesâr (151/768), *Sîretü İbn İshâk*, thk: Muhammed Hamidullah, Matbaâtu Muhammed el-Hâmis, Fas 1976, 243; İbn Sa'd, X, 88-89; İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî (245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*, thk: Eliza Lichtenstater, Dâru'l-Afâki'l-Cedide, Beyrut tz., 84-85; Belâzurî, I, 365; İbn Abdilberr, IV, 1921; İbnu'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe*, VII, 331; Makrizî, VI, 56.

⁴⁶ Buhârî, Et'ime: 1-2; Müslim, Eşribe: 108; İbn Mâce, Et'ime: 8; İbn Sa'd, VI, 533; Belâzurî, I, 364; İbnu'l-Esîr, IV, 170.

⁴⁷ Müslim, Âdab: 18-19; İbn Sa'd, X, 428; İbn Abdilber, IV, 1855; İbn Hacer, VIII, 96.

⁴⁸ Zübeyr b. Bekkâr, s. 43; İbn Abdilberr, IV, 1855; İbnu'l-Esîr, VII, 133; Muhibüddin Taberî, s. 110; İbn Hacer, VIII, 96.

⁴⁹ Resulullah'ın üvey çocukları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Özdoğan, Kevser, *Hz. Peygamber'in Çocukları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 2013, 82-108.

⁵⁰ Müslim, Fezâil: 62.

⁵¹ İbn Sa'd, X, 112.

⁵² Ebû Dâvud, Edeb: 114.

⁵³ Ahmed b. Hanbel, I, 98, 108; Belâzurî, I, 343; İbnu'l-Esîr, II, 13, 24; Zehebî, III, 247.

⁵⁴ İbnu'l-Esîr, II, 13; Zehebî, III, 247.

⁵⁵ Nesâî, Akîka: 4.

⁵⁶ Buhârî, Cenâiz: 33; Müslim, Cenâiz: 9, 11; Ebû Dâvud, Cenâiz: 24; İbn Mâce, Cenâiz: 53; Nesâî, Cenâiz: 22.

⁵⁷ Belâzurî, I, 340; İbnu'l-Esîr, VII, 132.

⁵⁸ İbn Sa'd, X, 39; İbn Abdilber, IV, 1952..

⁵⁹ İbn Sa'd, X, 38; İbn Abdilber, IV, 1841; Zehebî, II, 253.

Resulullah, döndükten sonra kızının kabrini ziyaret etmişti.⁶⁰ Rukıyye ile Hz. Osman'ın oğulları Abdullah hastalandığında Resulullah onu kucağına almış ve bu sırada ağlamıştı. Torununun cenaze namazını kıldırması,⁶¹ onun mezar taşını dikmiş ve kabri başında ağlamıştı.⁶²

Saygı Duyması

Hız. Peygamber'in çocuklarına sevginin yanında saygı da duyduğu ve onları onure ettiği anlaşılmaktadır. Hız. Âişe'nin ifade ettiğine göre kızı Fâtıma yanına her geldiğinde ileri çıkarak onu karşılayan Resulullah, kızını öper, elinden tutarak yanına getirirdi.⁶³

Resulullah'ın kızı Zeyneb'in, Medine'ye gelen kocası Ebu'l-Âs'a emân verdiğini duyan Resulullah'ın bu emânı tanıdığını sahabeye ifade etmesini⁶⁴ de bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.

Kızlarına talip olunduğu zamanlarda onların evliliklerine kendisinin tek başına karar vermediği ve görüşlerini aldığı, susmalarını kabul saydığı görülmektedir.⁶⁵ Bu tutum, hem onlara kendi hayatlarıyla ilgili söz hakkı tanıdığını hem de saygı duyduğunu göstermektedir.

Hoşgörü ve Affediciliği

Hatalara karşı hoşgörülü olmak, Resulullah'ın bir aile babası olarak modelliğinde öne çıkan bir başka unsurdur. Enes b. Mâlik'in, 'Ben Resulullah'ın hizmetinde on yıl bulundum. Her zaman onun istediği şekilde işler yapmadım. Ancak bana bir kez dahi vurmadı, kötü söz söylemedi, azarlamadı, ayıplamadı. Bir kez 'Of!' demedi. Yaptığım işleri beğenmediğinde 'Ne kötü yaptın' demedi. Yaptığım bir iş için, 'Neden bunu böyle yaptın?'; yapmadığım bir iş için de, 'Neden yapmadın?' demedi. Eşlerinden biri bana, 'Şöyle yapsaydın keşke' diye müdahalede bulunduğunda onlara 'Onu bırakın, o Allah'ın istediği bir şeyi yaptı' demiştir" şeklindeki sözleri Hız. Peygamber'in hoşgörüsüne açık bir örnek teşkil etmektedir.⁶⁶

Adaleti

Aile fertleri arasında adaleti gözetmek Resulullah'ın sünnetinde mühim bir yer tutmaktadır. Çocuklarından birine bir köle hediye ettiğini söyleyen adama diğer çocuklarına da aynı tür hediye verip vermediğini soran Resulullah, adamın olumsuz cevabı üzerine ondan, köleyi geri almasını istemiştir.⁶⁷ Kendisi de ashâbına çocuklara verilen şeyler konusunda onlara eşit davranmalarını tavsiye etmiş ve şayet birini üstün tutacak olsaydı kızları üstün tutacağını söylemiştir.⁶⁸

Onun aile hayatında adalete riâyetinin bir göstergesi de çocukları ile diğer insanlar arasında bu prensibi tesis etmeye özen göstermesidir. Nitekim Hız. Peygamber'in çocuklarına olan sevgisinin, adalet gibi prensiplerini etkilemediği de görülmektedir. Hız. Fâtıma'nın, ellerindeki nasırları göstererek ev işlerinin kendisine ağır gelmesinden şikâyet edip Medine'ye gelen esirler arasından kendisine bir cariye vermesini talebi karşısında Hız. Peygamber, ondan daha muhtaç durumda olanlar varken bu isteği yerine getirmeyeceğini belirtmişti.⁶⁹

Hız. Peygamber'in torunları arasında adaletli davrandığına dair bir örnekte o, koyun sağmakla meşgulken kendisinden bir içecek isteyen Hasan ve Hüseyin'den önce isteyen Hüseyin'e işi bittiğinde süt vermiş, Hız. Fâtıma'nın onu daha mı çok sevdiği şeklindeki sorusunu "Hayır, o Hasan'dan daha önce istedi" şeklinde cevaplamıştı.⁷⁰

SONUÇ

⁶⁰ Vâkidî, Muhammed b. Ömer b. Vâkid (207 / 822), *Kitâbu'l-Meğâzî*, I-III, thk: Marsden Jones, Âlemu'l-Kütüb, Beyrut 1984, I, 155; İbn Sa'd, X, 37; İbn Abdilber, IV, 1841; Zehebî, II, 252; İbn Hacer, VIII, 83.

⁶¹ Belâzurî, I, 340.

⁶² İbnu'l-Esîr, VII, 115.

⁶³ Ebû Dâvud, Edeb: 156; Tirmîzî, Menâkıb: 60.

⁶⁴ İbn Hişâm, 553; İbn Sa'd, X, 33; Belâzurî, I 339; İbnu'l-Esîr, VI, 183; Zehebî, I, 333; II, 247; Belâzurî, I, 340; 92.

⁶⁵ İbn Sa'd, X, 20; Nesâî, Nikâh: 34.

⁶⁶ Müslim, Fedâil: 51.

⁶⁷ Buhârî, Hîbe: 12.

⁶⁸ Buhârî, Hîbe: 12.

⁶⁹ İbn Sa'd, X, 26; Ebû Dâvud, Edeb: 109.

⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, I, 101.

Hız. Peygamber, geniş bir aile sahibidir. Onlarla olan ilişkilerinde tüm zamanlarda geçerli olan sevgi, ilgi, saygı, hoşgörü, adalet gibi hususlar, Müslümanlar için esas alınması gereken prensiplerdir. Hız. Peygamber, bir aile babası olarak evrensel bir modeldir.

Resulullah'ın aile bireylerine yoğun bir sevgi duyduğu çok sayıdaki rivâyetten anlaşılmaktadır. Beslediği sevgiyi açıkça ifade eden Resulullah, ailesine sevgisini onlara hissettirmiştir. Ayrıca zaman zaman hediyelerle de onları mutlu etmiştir.

Onun sevgisi, beraberinde ilgili olmayı da getiren bir sevgidir. Resulullah, doğumlarından başlayarak onların her türlü halleri, ihtiyaçları ve sorunları ile ilgilenmiştir. Kızlarının aile sorunlarına kayıtsız kalmamış ve onların üzülmeleri ve mağdur olmamaları için çeşitli girişimlerde bulunmuştur.

Gerek aile bireyleri gerekse aile bireyleri ve diğer Müslümanlar arasında her zaman adaleti gözetmiş, sevgisinin adaletinin önüne geçmesine müsaade etmemiştir. Kız ve erkek çocukları ve torunları arasında herhangi bir ayırım yapmayan Resulullah'ın bu yönü hala kız ve erkek çocuklar arasında fark gözetken düşünce yapılarının bulunduğu günümüzde bir model olarak kıymetini korumaktadır.

Hız. Peygamber'in ne çocuklarına, ne torunlarına ne de birlikte yaşadığı ve ailesinden sayılan diğer bireylere yönelik azarlama, hakaret, rencide etmek gibi bir fiilde bulunduğunu gösteren herhangi bir rivâyet bulunmamaktadır. Bunun yerine, hata yaptıklarında onları hoş görmüş ve affetme yolunu tercih etmiştir.

Resulullah, çocuk ve torunlarının vefatlarına üzülen ve üzüntüsünü çoğu zaman gözyaşları ile dışa vuran bir aile babası olmuştur. Bu tür tavırlar onun bizler gibi bir beşer olduğunu vurgulamasının yanında hüznün anında sabırlı ve mütevekkil olmayı bilfiil gösteren bir model olduğunu ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerim

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî (241/855), *Müsned*, I-XII, thk: Ahmed Abdülkerim, Dâru'l-Minhâc, Cidde 2008.

Belâzurî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir (279/892), *Ensâbu'l-Eşrâf*, I-VIII, thk: Muhammed Muhammed Tâmir, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2011.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (256/870), *Sahîh*, I-V, thk: Abdulazîz b. Abdillâh, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.

Demircan, Adnan, Hız. Peygamber'in Ailesi ve Aile Hayatı, Ufuk Yay., İstanbul 2014.

Ebû Dâvud, Süleyman b. Eşas b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr b. İmrân el-Ezdî (275/888), *Sünen*, I-VII, thk: Şuayb el-Arnâvut-Muhammed Kâmil Karabelli, Dâru'l-Müessesetü'l-Âlemiyye, Beyrut 2009.

Hamidullah, Muhammed, *Allah'ın Elçisi Hız. Muhammed*, çev: Ülkü Zeynep Babacan, Beyan Yay., İstanbul 2012.

İbn Abdilber, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber el-Kurtubî (463/1071), *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, I-IV, thk, tlc: Ali Muhammed Muavvîz-Âdil Hamîd Abdilmevcûd, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1995.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibbetillâh b. Abdillâh (571/1175), *Târîhu Medîneti Dimeşk*, thk: Ebû Saîd Ömer b. Ğarâme el-Amrâvî, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1415-1416 / 1995-1999.

İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed b. Habîb el-Bağdâdî (245/859), *Kitâbu'l-Muhabber*, thk: Eliza Lichtenstater, Dâru'l-Afâki'l-Cedide, Beyrut tz.

İbn Hacer, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askânî, (852/1449), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I-IX, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut tz.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik b. Eyyûb el-Hımyerî (218/833), *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, thk: Mustafa Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhafız Şiblî, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 1426/2005.

- İbn İshâk**, Muhammed İshâk b. Yesâr (151/768), *Sîretu İbn İshâk*, thk: Muhammed Hamidullah, Matbaâtu Muhammed el-Hâmis, Fas 1976.
- İbn Mâce**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (275/888), *Sünen*, I-II, şrh: Şihâbuddîn Ahmed b. Ebî Bekr el-Busayrî, thk: Cemîl el-Attâr, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1995.
- İbn Sa'd**, Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî el-Basrî (230/845), *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, I-XI, thk: Ali Muhammed Ömer, Mektebetü'l-Hancî, Kahire 2001.
- İbnu'l-Esîr**, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed (630/1232), *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti Sahâbe*, I-VIII, thk, tlk: Ali Muhammed el-Muavviz-Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- Makrîzî**, Ebû'l Abbas Takıyyüddin Ahmed b. Ali (845/1442), *İmtâü'l-Esmâ bimâ li'n-Nebi mine'l-Ahvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hafede ve'l-Meta'*, I-XIV, thk: Muhammed Abdülhamid en-Nemisî, Dâru'l-Kitabi'l-İlmiyye, Beyrut 1999.
- Müslim**, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc (261/874), *Sahîh*, I-III, thk, tsh, tlk: M. Fuâd Abdalbâkî, Çağrı Yay., İstanbul 1992.
- Nesâî**, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (303/916), *Sünen*, I-V, şrh: Suyûtî, Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1994.
- Özdoğan**, Kevser, *Hizmet Peygamber'in Çocukları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. SBE, Erzurum 2013.
- Tirmizî**, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre b. Musâ b. ed-Dahhâk (279/892), *Sünen*, I-VI, thk: Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1996.
- Yılmaz**, Hayati, *Hizmet Peygamber'in Aile ve Akraba Atlası*, Paradoks Yay., İstanbul 2012.
- Vâkıdî**, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd (207 / 822), *Kitâbu'l-Meğâzî*, I-III, thk: Marsden Jones, Âlemu'l-Kütüb, Beyrut 1984.
- Zehebî**, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1347), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, I-XXIII, thk: Şuayb el-Arnâvût-Muhammed Nuaym el-Urkusûsî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1413.